

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

ΤΟΜΟΣ ΚΖ'.

Συνδρομή ἑτήσια: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.— Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου. Ἐκαστ. ἔτος καὶ εἶναι ἑτήσιαι.— Γραφεῖον Διευθ. Ὁδ. Παρθενάγωγείου 14.

11 Ἰουνίου 1889.

Ο ΜΥΘΟΣ ΠΕΡΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΒ'. ΑΙΩΝΑ ὑπὸ Φερδινάνδου Γρηγοροβίου.

(Συνέχεια καὶ τέλος)

Ἐνταῦθα δὲν ἠδύναντο οὔτε δημόσια βιβλιοθήκαι οὔτε παρὰ τοῖς δημοσίοις συντηρουμένη Σχολὴ λογίων νὰ ἐνθαρρύνωσι τὰς μελέτας τοῦ μεμονωμένου Ἐπισκόπου. Εὐτυχῶς εἶχεν ἰδίαν συλλογὴν χειρογράφων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μεθ' ἑαυτοῦ μετακρίσας, ἐν οἷς τὰ συγγράμματα τοῦ Ὁμήρου, Ἀριστοτέλους, Γαλιναίου, Εὐκλείδου, Θεουκιδίδου, Νικάνδρου καὶ ἄλλων ἀρχαίων (1). Φαίνεται ὅμως ὅτι καὶ ἐν Ἀθήναις ἀπέκτησε καὶ ἀντέγραψε καὶ ἄλλα συγγράμματα. Ἐνταῦθα εὔρε τὴν συλλογὴν τῶν βιβλίων, ἧτις ἀνήκεν ἀπὸ ἀρχαίων χρόνων τῇ ἐπισκοπῇ καὶ ἐφυλάσσετο ἐν τῷ Ἱερῷ Βήματι τῆς τοῦ Παρθενῶνος ἐκκλησίας. Ἐάν ὅμως ἡ ἀθηναϊκὴ μητροπολιτικὴ βιβλιοθήκη ἐτοποθετήθη ἐν δυσὶ συρταρίοις τῆς ἁγίας Τραπεζῆς, βεβαίως δὲν θὰ ἦτο πολὺ πλουσία.

Αἱ αἰθεντικαὶ μαρτυρίαι τοῦ πολιῶ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν περὶ τῆς ἀπονεκρώσεως τῆς ἐνταῦθα ἐπιστημονικῆς ζωῆς εἶναι τόσοσ βαρυσήμαντοι, ὥστε ἡ τέως ἐπικρατοῦσα γνώμη, ὅτι ἡ πόλις τῶν φιλοσόφων ἦτο μέχρι τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος φυτώριον πάσης ἐπιστήμης, δὲν δύναται πλέον νὰ ὑποστηριχθῇ. Καὶ ἐάν ὑπῆρχον ἐκεῖ βεβαίως ἀντιγράφεῖς χειρογράφων, ὡς λ. χ. Κωνσταντίνος τις, ὅστις ἐν ἔτει 1129 ἐφιλοπόνησε τὸν νῦν ἐν Βιέννῃ ἀποκειμένον Κώδικα τοῦ Βασιλείου, δύναται βεβαίως νὰ συμπεράνη τις ὑπὲρ τῆς συνεχείας τῆς ἐργασίας ταύτης τοῦ ἀντιγράφειν καὶ συνεπῶς ὑπὲρ ποιᾶς τινος ἐπιστημονικῆς ἀνάγκης. Ἄλλ' ὅμως ἐκ τοῦ σκότους τῶν χρόνων ἐκείνων δὲν προβάλλει οὔτε ἐγγυώριος τις μεγαλοφυΐα οὔτε

ἐν γένει Ἕλληνας τις, ὅστις νὰ ὀφείλῃ τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ μόρφωσιν εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ ἐξ Αἰγίνης Κοσμάς ἀνήλθεν ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου ἐν ἔτει 1146, καὶ ἡ ἐπωνυμία αὐτοῦ Ἀττικὸς ἤθελεν ὄχι ὀλίγον τιμῆση καὶ αὐτὸν καὶ τὴν πατρίδα του, ἐάν εἶχεν ἀποκτήσῃ αὐτὴν ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις διὰ κλασικῶν σπουδῶν. Ὡς οὐ μόνον ἐνάρετος ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς πολλὰς γνώσεις ἐξοχον ἄνδρα ἐνεκρίμασεν αὐτὸν ὁ ἱστοριογράφος Νικήτας ὁ Χωνιάτης, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μιχαήλ. Οὗτοι ἐδόξασέ ποτε καὶ ὁ Εὐστάθιος ἓνα τῶν φίλων του, εἰπὼν ὅτι κατήγετο ἀπὸ τῶν Ἀττικῶν Μουσῶν καὶ τῆς γῆς τῆς σοφίας. Εἰς τῶν ἀμέσων διαδόχων τοῦ αὐτοῦ Εὐσταθίου ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ τῆς Θεσσαλονίκης ὑπῆρξεν ὁ Ἀθηναῖος Ἰωάννης· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐποίησατο τὰς ἑαυτοῦ σπουδὰς ἐν τῇ μεγάλῃ Κωνσταντίνου πόλει, ὅπου ἐσπευδον νὰ μεταβαίνωσιν ἀπὸ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους ἄνδρες διψῶντες γραμμάτων πρὸς μόρφωσιν αὐτῶν καὶ πρόσδοον ἐν ὑπουργήμασιν.

Ἰσχυρίσθησάν τινες ὅτι αἱ Ἀθῆναι κατὰ τὴν δωδεκάτην ἑκατονταετηρίδα ὑπῆρξαν μάλιστα φυτώριον τῶν ἐπιστημῶν καὶ διὰ τὴν λίαν ἀπομακρυσμένην πέραν τοῦ Καυκάσου Γεωργίαν. Ἐν τῇ παραδόξῳ ταύτῃ χώρα Κάρθαλη, τῇ παλαιᾷ Ἰβηρία, ἐβασίλευεν ἀπὸ τοῦ 1089 μέχρι τοῦ 1125 ὁ Βαγρατιδῆς βασιλεὺς Δαβὶδ ὁ Β'. Περὶ αὐτοῦ λέγεται ὅτι ἀνὰ πᾶν ἔτος ἀπέστελλεν εἰς Ἀθήνας 20 νέους Γεωργιανούς ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἐκεῖ ἐκπαιδεύωνται. Ἡ ἐνιαυσία συντήρησις τοσούτων ὑποτρόφων ἐν Ἀθήναις δημοσίοις δαπάναις ἤθελε προσάψῃ ὑψίστην δόξαν ταῖς τε ἐπιστημονικαῖς χρεαίαις καὶ τῇ ἡγεμονίᾳ τῆς μικρᾶς, ἡμιβαρβάρου Γεωργίας, καὶ ἤθελε καταπλήξῃ σήμερον πάντα ὑπουργῶν τῆς Παιδείας μεγάλων πεπολιτισμένων κρατῶν, ἐάν ἦτο πιστευτὴ τις ἀλήθεια. Τὰ ἐπίσημα γεωργιανὰ χρονικὰ ἄτινα ἐδημοσίευσεν ὁ Βασιλεὺς Βαγτάγκ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, ἐγκωμιάζουσι τὸν ἡγεμόνα ἐκεῖνον Δαβὶδ διὰ πομπῶν φράσεων, ὡς δεῦτερον Σολομώντα. Ἐπαινοῦσι τὴν πρὸς τὰς ἐπιστήμας κλίσιν αὐτοῦ, ἧτις ἦτο τόσοσ μεγάλη ὥστε ὁ

(1) Περὶ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἀχομινάτου ἐδημοσίευσεν ὁ Σπυρίδων Λάμπρος ἄξιαν ἀναγνώσεως διατριβὴν ἐν τῷ «Ἀθηναίῳ» 1878, Ε'. 354.

ἡγεμῶν δὲν ἠδύνατο οὐδ' εἰς τὰ κυνηγεία νὰ χωρισθῆ τῶν βιβλίων αὐτοῦ· γεραίρουσιν αὐτὸν ὡς τὸν μεγαλοπρεπέστατον Μαικήναν, ὅστις καὶ ζῆνα μοναστήρια ἐν Ἑλλάδι καθίδρυσεν. Ἀφηγοῦνται ὅτι ὁ Δαβὶδ ἐν τῇ ἑαυτοῦ χῶρᾳ ἠκοδόμησε θαυμασιώτατον μοναστήριον ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, ὃ ἐφοδίασε διὰ τῶν πολυτιμοτάτων λειψάνων καὶ θησαυρῶν, ἐν οἷς ἦν καὶ ὁ χρυσοῦς θρόνος τῶν διαδόχων τοῦ Χοσρόου, καὶ ὅτι ἐν αὐτῷ ἐγκαθίδρυσεν τοὺς ἐξοχωτέρους τῶν μοναχῶν. « Κατέστησε τὴν χῶραν ταύτην δευτέραν Ἱερουσαλήμ τῆς Ἑώας, τὸ θαῦμα πάσης τελειότητος, τὸ κέντρον τῆς σοφίας, νέας Ἀθήνας πολὺ ὑπερχούσας τῶν πάλαι. » Τὸ μετὰ τοιούτων γελοίων πομπῶν ἐκφράσεων ὑμνούμενον μοναστήριον ἠδύνατο κατὰ ταῦτα νὰ ἦναι αἱ Ἀθηναὶ χάριν τῶν σπουδῶν τῶν νέων Γεωργιανῶν.

Ὁ ἀξιολογώτατος ἀρμένιος ἱστοριογράφος Βαρδάνης κατὰ τὸν τρισκαίδεκατον αἰῶνα ἱστορεῖ ἄλλως περὶ τοῦ Βασιλέως Δαβὶδ τάδε: « Ζητῶν νὰ μορφώσῃ τὸν ἀμαθῆ λαόν τῶν Γεωργιανῶν ἐξελέξατο 40 νέους, οὓς ἀπέστειλεν εἰς Ἑλλάδα, ὅπως ἐκεῖ ἐκμάθωσι τὴν γλῶσσαν, ἐξ αὐτῆς μεταφράσωσι καὶ ἐκείθεν τὰς μεταφράσεις ἀποκομίσωσι μεθ' ἑαυτῶν οἴκαδε, τοῦθ' ὅπερ καὶ τῶντι ἐπραξάν. Τρεῖς ἐξ αὐτῶν, οἵτινες διεκρίθησαν ὡς οἱ ἰκανώτατοι ἐλάμπρυναν τὸν ἀγροῖκον τοῦτον λαόν. » (1) Οὕτω μεταβάλλονται οἱ ἐνιαυσίως ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Δαβὶδ εἰς Ἀθήνας πεμπόμενοι φοιτηταὶ εἰς μεταφραστὰς ἑλληνικῶν συγγραμμάτων ἐν γένει, τοῦθ' ὅπερ εἶναι λίαν πιστευτόν. Διότι οἱ Γεωργιανοὶ καὶ οἱ Ἀρμένιοι μετὰ ζήλου κατεγίνοντο νὰ μεταφέρωσιν εἰς τὴν ἐθνικὴν ἑαυτῶν γλῶσσαν θεολογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ συγγράμματα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς· οὕτως ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ἦδη, βασιλεύσας πρὸ τοῦ Δαβὶδ, ἐπεφόρτισε τὸν λεγόμενον φιλόσοφον Ἰωάννην Πετρίτσην νὰ μεταφράσῃ τὰ συγγράμματα τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους.

Οἱ Γεωργιανοὶ λοιπὸν ἐποιοῦντο τὰς ἑαυτῶν σπουδὰς ἐν Ἑλλάδι τοῦτ' ἔστι βεβαίως ἐν ταῖς διὰ τὰς Σχολὰς αὐτῶν περιωνύμοις πόλεσι τοῦ Βυζαντιτικοῦ κράτους, ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐν ταῖς μοναῖς τοῦ Ἄθωνος καὶ πρὸ πάντων ἐν Κωνσταντινουπόλει. Δυνατὸν ἐν τῇ ἀποδημίᾳ αὐτῶν νὰ ἐπισκέπτοντο καὶ τὰς Ἀθήνας. Ἄλλ' ἐὰν εἶχον σπουδᾶσιν κατὰ προτίμησιν ἐν τινι αὐτόθι λογίων σχολῇ, ὁ Βαρδάνης, ὅστις τὰς σχέσεις τῶν Γεωργιανῶν ἀριστα ἐγίνωσκε, δυσκόλως θὰ ἀπεσιώπα τὴν ἐνδοξον αὐτὴν πόλιν. Ἐν τῇ

μεγάλῃ αὐτῆς Σχολῇ εἶχε ποτε τῶντι σπουδᾶσιν ὁ συμπολίτης αὐτοῦ Μωϋσῆς ὁ ἐκ Χορὲν κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα.

Ὅμοιος ζῆλος ὑπὲρ τῆς παιδείας, ὁποῖον ἔσχεν ὁ Βασιλεὺς Δαβὶδ, καὶ ἔτι μείζων θερμότης τῶν γραμμάτων ἐπαινῆται ἢ τῆς βασιλείας Θάμαρ, ἥτις ἀπὸ τοῦ 1184 μέχρι τοῦ 1211 ὡς ἄλλη Σεμίραμις ἤρξεν ἐν Γεωργίᾳ. Ἐν τῇ αὐτῇ αὐτῆς ἐξῆ ὁ ἐξοχος ποιητὴς τοῦ λαοῦ τοῦτου, Σοτὰ Ρουσταβέλ, ὅστις ἐγεννήθη ἐν πολίχνῃ τινὶ παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ Κοῦρ τῷ 1172. Ἐξύμνησε τὴν εὐφροσύνην καὶ περικαλλῆ ἡγεμονίδα ἐν τινι Θαμαριάδι καὶ συνέθετο πολλὰ ποιήματα, ἐν οἷς ἐν, ὡς φαίνεται, περσιζον ἔπος « Ὁ ἐν δέρματι Τίγρεως ἄνθρωπος ». Περὶ δὲ τοῦ Σοτὰ ἀφηγοῦνται ὅτι ἐν ἔτει 1192 μετ' ἄλλων νέων Γεωργιανῶν δημοσίᾳ δαπάνῃ ἀπεστάλη εἰς Ἀθήνας. Ἐκεῖσε ἐξφκειώθη πρὸς τοὺς μεγάλους νόας τῆς ἀρχαιότητος, ἀνέγνωσε τὰ ἔργα τῶν φιλοσόφων καὶ ἱστορικῶν, ἐξεπαιδεύθη δὲ καὶ εἰς τὴν μουσικὴν. Μετὰ πολυετῆ ἐκεῖσε διατριβὴν ἐπέστρεψε παρὰ τῇ βασιλίδι Θάμαρ, ἧς ἐγένετο κατόπιν βιβλιοφύλαξ.

Ἐὰν ὁ γεωργιανὸς ποιητὴς λοιπὸν ἐποίησε τόσον λαμπρὰς καὶ εὐρείας σπουδὰς ἐν Ἀθήναις, τοῦτο θὰ συνέθε ἀκριβῶς κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν Μιχαὴλ ὁ Ἀκομινάτος ἦτο τότε ἐπίσκοπος τῆς πόλεως καὶ ἠκτεῖρε τὴν τύχην αὐτοῦ, διότι εἶχε τὴν κατάραν νὰ ζῆ ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, τῇ ἀπατάτῃ γωνία τοῦ κράτους μεταξὺ ἀμούσων ἀνδρῶν ἐν ἐξορίᾳ. « Ὡς τῆς ἡμῶν συμφορᾶς, οὕτω γράφει πρὸς τὸν πατριάρχην Θεοδοσίον, τί δοκεῖς πάσχειν ἡμᾶς, οἱ οὐχ ὅπως, θεῖας συνουσίας ἐκτοπισθέντες, ὅψεως ἀγιοπρεποῦς ἐστερήθημεν, ἀλλὰ καὶ τὴν παρὰ τῶν γραμμάτων παραμυθίαν ζημιούμεθα ».

Ἡ διήγησις λοιπὸν περὶ τῶν ἐν Ἀθήναις σπουδῶν τοῦ Σοτὰ Ρουσταβέλ πρέπει νὰ καταταχθῆ εἰς τὰς ἀνατολικὰς μυθοπλαστίας, ἐπίσης ὡς ἡ περὶ ὑποτρόφων τοῦ Βασιλέως Δαβὶδ.

Ὁ Βαρδάνης οὐδὲν γινώσκει περὶ τούτου. Ἐὰν δὲ ὑπάρχωσι περὶ τούτου εἰδήσεις ἐν ἄλλαις γεωργιανῶν ἢ ἀρμενιῶν συγγραφαῖς, βεβαίως οὗτοι ἀβασανίστως ἢ διὰ τὸ μέγα ὄνομα ἐποίησαν σύγχυσιν μεταξὺ Ἀθηναίων, τῆς κατὰ παράδοσιν μητρὸς τῆς φιλοσοφίας, καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν ἣ ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, μάλιστα ἐπὶ τῆς Δυναστείας τοῦ μουσοτραφοῦς οἴκου τῶν Κομνηνῶν, ἤκραζε πάλιν ἡ Βυζαντιακὴ αὐλικὴ Σχολὴ καὶ ἀναμφιβόλως προσεῖλκυεν εἰς ἑαυτὴν

(1) Ἡ μετάφρασις τοῦ χωρίου τοῦ Βαρδάνη ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ Brosset, Additions et éclaircissements à l'Hist. de la Georgie (ἐν Πετροῦ. 1831) σελ. 223.

(2) J. Klaproth, Reise in d. Kaukasus u. nach Georgien. II, 173.

(1) M. I. Mourier, Chota Roustaveli, poète georgien du XIIe siècle, sa vie et son oeuvre, ἐν τῷ Journal asiatique, 8 Serie. T. IX (1887) σελ. 320. = Ὁ Zuersthat. Gried. Bodenstedt, Tausend u. Ein Tag ius Orient (Ges. Schr. II. 31) γνωμοδοτεῖ ὅτι νέοι Γεωργιανοὶ καὶ ἐπίσης ὁ Σοτὰ ἐσπούδασαν ἐν Ἀθήναις. Ἄλλ' οὔτε αὐτὸς οὔτε ὁ Mourier ἀναφέρουσι τὰς περὶ τούτου πηγὰς.

καὶ τὴν χριστιανικὴν νεότητα τῆς Γεωργίας καὶ Ἀρμενίας.

Ἡδὴ δὲ καὶ οἱ ἐν τῇ ἀπωτάτῃ Ἰβηρίᾳ παρὰ τὴν ἐσχάτην Θούλην ὑπάρξαντες Ἄγγλοι τοῦ μεσαιῶνος ἤξιωσαν ὅτι αἱ πεφωτισμένοι Ἀθηναῖοι κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὑπῆρξαν φωτώριον μορφώσεως τῶν λογίων συμπατριωτῶν των, περὶ ὧν ἰσχυρίζονται ὅτι ἐκεῖθεν ἀπεκόμισαν τὰς γνώσεις των, ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις καὶ ὀνομαστός τις ἰατρός, ὁ Ἰωάννης Αἰγίδιος.

Λίαν ἀξιοσημείωτον εἶνε ὅτι ὁ ἄγγλος χρονογράφος Ματθαῖος ὁ ἐκ Παρισίων ἀναγράφει κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς καταστάσεως τῶν Ἀθηνῶν. Ἀφηγεῖται ὅτι τῷ 1202, κατὰ τὸ τρίτον ἢ τέταρτον ἔτος τοῦ βασιλείως Ἰωάννου, συναφίς ἐλλήνων φιλοσόφων, κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ σπουδαίων καὶ σεβασμίων ἀνδρῶν, ἀφίκετο ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὴν ἀγγλικὴν αὐλήν· ἐκεῖ συνεζήτησαν ἐπὶ θρησκευτικῶν ζητημάτων, καὶ ἀπεπειράθησαν νὰ προσηλυτίσωσιν, ἕως οὗ ὁ βασιλεὺς διέταξεν αὐτοὺς νὰ σιγήσωσι καὶ ἀπεδιώξεν αὐτοὺς τῆς χώρας. Οἱ Ἕλληνες οὗτοι ἦσαν ἄνευ ἀμφιβολίας μοναχοὶ ἢ κληρικοὶ. Ὁ ἄγγλος χρονογράφος ἀπέδωκεν αὐτοῖς τὸν ἐν χρήσει τίτλον φιλοσόφων, καὶ ἐχαρκατήρισεν αὐτοὺς ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἴσως ὡς Ἀθηναίους.

Ἄλλ' ὁ αὐτὸς Ματθαῖος ἀναφέρει καὶ ἕτεραν τινὰ εἰδήσιν, δι' ἧς φαίνεται ὅτι ἀποδεικνύεται ὅτι αἱ Ἀθηναῖοι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἀληθῶς ὑπῆρξαν τόπος ἐπιστημονικοῦ βίου. Ὁ πρεσβύτερος τὴν ἡλικίαν καὶ σύγχρονος αὐτοῦ, ἀρχιδιάκονος τοῦ Leicester, Ἰωάννης Basingestokes ἀνέφερεν, ὡς ὁ χρονογράφος διηγεῖται, τῷ λογίῳ Ἐπισκόπῳ Ῥοβέρτῳ ἐκ Λίνκολν, ὅτι αὐτός, διαρκουσῶν τῶν ἐν Ἀθήναις σπουδῶν αὐτοῦ, ἔμαθε τίνα παρὰ πεπαιδευμένων ἐλλήνων Δοκτόρων, ἄτινα τοῖς λατινοῖς εἶχον μείνη ἀγνωστα. Μεταξὺ ἄλλων εὗρεν ἐκεῖ τὰς Διαθήκας τῶν δώδεκα πατριαρχῶν, ἅς οἱ Ἰουδαῖοι ἐκ μίσους κατὰ τῶν χριστιανῶν διεφύλαξαν ἀποκεκρυμμένας. Ὁ δ' ἐπίσκοπος Ῥοβέρτος παρήγγειλε νὰ κομισθῶσιν ἐξ Ἑλλάδος αἱ γραφαὶ αὗται καὶ νὰ μεταφρασθῶσιν.

Ὁ Basingestokes, αὐτὸς ἐκόμισεν, ὡς ὁ Ματθαῖος βεβαίως, ἐξ Ἀθηνῶν τοὺς ἐλληνικοὺς ἀριθμητικοὺς πίνακας καὶ τίνα βιβλία, ἅτινα αὐτὸς μετεγλώτισσε λατινιστί· μεταξύ αὐτῶν ὑπῆρχε καὶ μία Γραμματικὴ, παρὰ τῶν Ἀθηναίων γνωστοποιηθεῖσα αὐτῷ, ἣν ὀνομάζει τὸν Ἑλληνα Δονάτον.

Παραδοξότερα πασῶν τῶν ἄλλων εἶνε ἡ διαβεβαίωσις τοῦ αὐτοῦ ἀρχιδιακόνου, ὅτι, καίτοι τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἀπεπεράτωσεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων, ὀφείλει ὅμως τὰς ἀρίστας αὐτοῦ γνώσεις εἰς νεανιδά τινα, μόλις

εἴκοσιν ἐτῶν ἡλικίας, ὀνόματι Κωνσταντῖναν, ἣτις ἦτο ἡ θυγάτηρ τοῦ ἀθηναίου ἀρχιεπισκόπου. Οὐ μόνον ἦν κάτοχος πάσης μαθηματικῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλῶς προέλεγε λοιμούς, τρικυμίας, ἐκλείψεις ἡλίου καὶ αὐτοὺς τοὺς σεισμούς τοῖς ἀκροαταῖς αὐτῆς, καὶ οὕτω προεφύλαττεν αὐτοὺς καὶ ἐσώζεν ἀπὸ δυστυχημάτων.

Ὁ ἐκ Παρισίων Ματθαῖος ἐπιβεβαίωσι ὅτι τὰς ἐμπιστευτικὰς ταύτας ἀνακρινώσεις συχνάκις ἤκουσεν ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ τοῦ Basingestokes· διὰ τοῦτο ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν τὸ ἐλάχιστον ὅτι ὁ λόγιος ἐκεῖνος ἄγγλος Μάγιστρος βεβαίως ἀπῆλθεν εἰς Ἑλλάδα καὶ ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἔκαμεν ἐρεῦνας ἀρχαίων χειρογράφων καὶ δυνατὸν νὰ ἐτελειοποιήθη εἰς τὴν ἐλληνικὴν. Δυνατὸν καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του νὰ ὑπῆρξεν Ἀθηναῖα τις, ἣτις ἐμελλε νὰ δοξασθῇ ὡς ἡ πορφυρογέννητος Ἄννα Κομνηνὴ, καὶ ἣτις ἐξέμαθε τὴν ἀττικὴν γλώσσαν καὶ ῥητορικὴν τέχνην τὴν σοφίαν τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους. Πλὴν πρὶν ἢ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως λάμπωσιν ἐν Ἰταλίᾳ γυναῖκες ἐν κλασικῇ μορφῶσει, διεκρίθησαν ἐλληνίδες διὰ τῆς εὐφυΐας των καὶ τῶν γνώσεών των. Νικηφόρος ὁ Γρηγοράς ἐξυμνεῖ νεαράν τινα καὶ ὠραίαν γυναῖκα ἐκ Θεσσαλονίκης, τὴν θυγατέρα γραμματέως τινός, ὡς δευτέραν Θεανῶ καὶ Ὑπατίαν. Ἡ ἀξιοθαύμαστος ὅμως προφήτις καὶ διδάσκαλος τοῦ ἄγγλου, ἣτις εἶχε κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν του εὐρύτατον ἀκροατήριον φοιτητῶν, φαίνεται κάπως μυθώδης.

Ἐπειδὴ ὁ Basingestokes, ὡς ὁ Ματθαῖος ἀναφέρει, ἀπέθανε τῷ 1252 ἔτει, πρέπει νὰ ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις περίπου τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καθ' ἣν καὶ ὁ μέγας Γεωργιανὸς Σοτὰ Ρουσταβέλ, καὶ ὁπωσδήποτε κατὰ τοὺς χρόνους καθ' οὓς ὑπῆρχεν ἀκόμη ἐκεῖ Ἕλληνας ἐπίσκοπος. Ἄλλ' οὗτος δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ἄλλος τις εἰμὴ ὁ τελευταῖος ὀρθόδοξος Μητροπολίτης, πρὸ τῆς ἐν ἔτει 1205 εἰσβολῆς τῶν Φράγκων, αὐτὸς δὲ ἦτο Μιχαὴλ ὁ Ἀκομινάτος. Ἀδύνατον εἶνε νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ὁ ἐν Ἀθήναις σχολαστικὸς ἄγγλος δὲν ἦλθεν εἰς σχέσεις πρὸς τὸν μεγαλοφυῆ ἐκεῖνον ἐλληνοστῆν, τὸν ἄνδρα τὸν κατέχοντα τὴν ὑψίστην θέσιν ἐν τῇ πόλει, καὶ διὰ τοῦτο εἶνε λίαν παράδοξον ὅτι οὐδόπως ποιεῖται μνεῖαν αὐτοῦ. Ἡ ὑποτιθεμένη αὐτοῦ διδασκαλὸς Κωνσταντῖνα, ὡς θυγάτηρ τοῦ ἐπισκόπου Ἀθηνῶν, δὲν θὰ εἶχεν ἄλλον πατέρα εἰμὴ αὐτὸν τὸν Μιχαὴλ Ἀκομινάτον, καὶ τοῦτο πράγματι ἐπίστευσάν τινες. Ἄλλ' αὐτὸς ἦτο ἄτεκνος· αὐτὸς ὁ ἴδιος περὶ ἐαυτοῦ εἶπεν ἐν τινι ἐπιστολῇ πρὸς Μανουὴλ τὸν Ὑαλᾶν: «Εἰ γὰρ καὶ πατὴρ οὐκ ἐγενόμην, ἀλλ' οἶδα τὰ ἐπὶ τοῖς παισὶ τῶν πατέρων σπλάγγνα».

Αἱ εἰδήσεις διὰ ταῦτα τοῦ Ματθαίου ἐκ Πα-

ρισίων εἶνε ὑπερβολικαί, καὶ ἐν μέρει ἐπινοη-
 μέναι. Δυσὶν θάτερον ἢ αὐτὸς ἠπατήθη ὑπὸ
 μυθευμάτων τοῦ πολυπλανήτου μάρτυρός του, ἢ
 ὅσα αὐτὸς ἐν τῇ νεότητί του περὶ ἐκείνου ἤκουσε,
 παρεμόρφωσε διὰ φαντασιωδῶν προσθηκῶν. Ὅ-
 ποιοὶ μῦθοι διεδίδοντο κατὰ τοὺς εὐπίστους ἐκεί-
 νους χρόνους τῶν μυθοπλαστιῶν καὶ θαυμάτων
 ἀκριβῶς ἐν Ἀγγλίᾳ, δεικνύει ἡ γνωστὴ διήγη-
 σις τοῦ αὐτοῦ χρονολογίου περὶ τοῦ περιπλα-
 τωμένου Ἰουδαίου, ἧς τὸ μυθῶδες αὐτὸς πρῶ-
 τος ἐξέθηκεν. Ἰστορεῖ σπουδαίως ὅτι τῷ 1228
 ἀφίκετο εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀγ. Ἀλθάνου ὡς
 προσκυνητῆς τῶν περιφήμων ἱερῶν τόπων τῆς
 ἐσπερίας ἀρμένιος τις Ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἐβε-
 βαιώσε τοὺς αὐτοὺς μοναχοὺς ὅτι ἔσχε τὴν τι-
 μὴν προσωπικῶς νὰ γνωρίσῃ τὸν Ἰωσήφ Καρ-
 τάφιλον, θυρωρὸν τοῦ Πιλᾶτου, ὑφ' οὗ ὁ Σωτὴρ
 ἐξεδιώχθη τοῦ Πραιτωρίου, διότι αὐτὸς πολλὰ
 κίς ἐπισκέπτεται τοὺς ἐπίσκοπους τῆς Ἀρμενίας.
 Βραχὺ ἔτι πρὸ τῆς ἀποδημίας αὐτοῦ εἰς τὴν
 ἐσπερίαν ἔφαγε μετ' ἐκείνου ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ
 τραπέζῃ. Ὁ Καρτάφιλος μετὰ τὴν Σταύρωσιν
 τοῦ Χριστοῦ ἐβαπτίσθη παρὰ τοῦ Ἀνανίου με-
 τονομασθεὶς Ἰωσήφ, γενόμενος ῥήτωρ ἅγιος καὶ
 θεοσεβὴς Ἄνα πᾶν ἑκατοστὸν ἔτος ἀναλαμβάνει
 τὴν νεκρὰν ἡλικίαν τριάκοντα ἔτων, καὶ τοῦτο
 θέλει διαρκέσῃ μέχρι τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ
 παρουσίας. Ὁ ἀξιόπιστος ἀρμένιος ἐπίσκοπος ἐνη-
 σμίνειζε βεβαιῶν τὸν ἄγγλον μοναχόν, ὅτι ἡ κι-
 βωτὸς τοῦ Νῶε ἴσταται ἀκόμη ἤδη ἐπὶ τοῦ
 Ἀραράτ.

Ἐνῷ ἐν Ἀθήναις αἱ ἐπιστημονικαὶ σπουδαὶ
 εἶχον ἀποσβεσθῆ, διεσώθη ἡ παράδοσις περὶ
 τοῦ πνευματικοῦ μεγαλείου τῆς πόλεως τῶν
 σοφῶν ἐν τῇ Ἐσπερίᾳ. Ἐφηντάσθησαν ὅτι αὕτη
 ὑπῆρξε κατὰ τοὺς σκοτεινοτάτους χρόνους τῆς
 βαρβαρότητος ἢ μεγάλη Σχολῆ ἐξόχων ἑλληνη-
 στῶν. Ὅχι μόνον ἡ Πάπισσα Ἰωάννα ἐσπού-
 दाσεν ἐκεῖ κατὰ τὸν ἑννατὸν αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ
 ὁ Σκῶτος Ἐριγένεας, καὶ ὁ μὲγας οὗτος
 μύστης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης κατὰ τὴν ἐπο-
 χὴν ἐκείνην ἐκτῆσατο τὰς γνώσεις αὐτοῦ ἐν τινι
 σχολείῳ ἱρλανδικοῦ μοναστηρίου.

Δὲν θὰ ἀπορήσῃ τις ἂν ἡ Σαξωνικὴ παγκό-
 σμιος χρονολογία ἰστορεῖ περὶ τοῦ Ῥωμαίου αὐ-
 τοκράτορος Κλαυδίου, ὅτι ἠθέλησε νὰ πέμψῃ τὰ
 ἑαυτοῦ τέκνα εἰς Ἀθήνας «ὅπου ὑπῆρχεν ἡ ἀρί-
 στη Σχολή». Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Florisel Niquea—
 ἐπεισοδίῳ τοῦ ὀνομαστοῦ μυθιστορήματος Ama-
 dis de Gaula—λέγεται ὅτι ὁ ἵπποτικὸς Ἀγησί-
 λαος ὁ ἐκ Κόλχου ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις.
 Περί τὰ μέσα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ὑπερήσπισε μονα-
 χὸς τις ἐκ S. Emmeran παρὰ τὸ Ρέγενσβουργ
 τὸν παρὰ τῷ Βενεδικτίνῳ ἀμφισβητηθέντα ἐν
 S. Denis ἰσχυρισμόν, ὅτι τὰ ὄσα τοῦ Διονυσίου
 Ἀρεοπαγίτου, ὅστις ἐσφαλμένως εἶχεν ἀνακρη-

χθῆ ἀπόστολος τῆς Γαλλίας, ἐκείθεν μετεκομί-
 σθησαν εἰς Ρέγενσβουργ. Ἐν τινι ἐπιστολῇ πρὸς
 τὸν Ἀββᾶν Reginward ἀπευθύνει ἀποστροφὴν
 τινὰ πρὸς τὰς Ἀθήνας «τὴν τροφὸν τῆς ρητο-
 ρικῆς, τὴν μητέρα τῶν φιλοσόφων, ἧτις ἐδοξά-
 σθη διὰ τοῦ Διονυσίου».

Δυσκόλως ἐγνώριζεν οἷοσδήποτε λόγιος τῆς
 Δύσεως τὸν παρὰ Θουκυδίδῃ πανηγυρικὸν τοῦ
 Περικλέους, δι' οὗ ὁ μέγας ἐκείνος πολιτικὸς
 ἀνὴρ ὠνόμασε τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα παιδείουσιν
 τῆς Ἑλλάδος. Ὁ χριστιανικὸς ὁμῶς κόσμος ἐγί-
 νωσκε διὰ μέσου τοῦ Κικέρωνος καὶ ἄλλων λα-
 τίνων συγγραφέων καὶ ἐκκλησιαστικῶν πατέρων
 τὴν δόξαν τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν ὡς μητρὸς
 πάσης ἐπιστήμης. Τὸ ἐγκώμιον τοῦτο ἦτο ἀμείω-
 τον τὸν ΙΒ' καὶ ΙΓ' αἰῶνα. Ἐν τοῖς περὶ Ἀλε-
 ξάνδρου μυθιστορήμασι λέγεται ὁ Ἀριστοτέλης
 Ἀθηναῖος διὰ τοῦτο μόνον, διότι ἦτο μέγας
 φιλόσοφος καὶ «ὁ κόσμος οὐδεμίαν σοφίαν πλέον
 κατεῖχε, ἧτις νὰ μὴ εὕρισκετο καὶ ἐκεῖ». Βιλ-
 χέλμος ὁ ἐκ Malmsbury δὲν ἤξευρε νὰ ἐγκω-
 μιάσῃ κάλλιον τὸν λόγιον ἐπίσκοπον Ralf ἐκ
 Rochester, εἰμὴ λέγων περὶ αὐτοῦ ὅτι ἀπερρό-
 φησεν ἐν ἑαυτῷ πάσας τὰς Ἀθήνας. Ἐν τῇ πόλει
 ταύτῃ, οὕτω παρατηρεῖ Ματθαῖος ὁ ἐκ Παρι-
 σίων, ἐσπούδασαν οἱ Ἕλληνες σοφοί, καὶ ἐπειδὴ
 ἡ σοφία εἶναι ἀθάνατος, διὰ τοῦτο καὶ αἱ Ἀθῆ-
 ναὶ διετήρησαν τὸ ὄνομα τοῦτο. Διότι τοῦτο
 οὐγχεῖται ἐκ τοῦ στερητικοῦ Α καὶ τῆς λέξεως
 Θάρατος.

Ἄξιον συμπλήρωμα τῆς ἐρμηνείας ταύτης
 εἶναι ὅτι ἐπενόησε Γερβάσιος ὁ ἐκ Τιλβουρυ
 κατὰ τὸν αὐτὸν ΙΓ' αἰῶνα περὶ τῆς Ἀκαδη-
 μίας τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ ὄνομα τοῦτο δηλοῖ κατ'
 αὐτὸν λύπη τοῦ λαοῦ (Ἄκος-δήμου)· διότι οἱ
 μαθηταὶ τοῦ Πλάτωνος ἐξελέξαντο ἀκριβῶς τὸν
 εἰς σεισμούς ὑποκείμενον τοῦτον τόπον, ὅπως ὁ
 διαρκὴς φόβος χαλιναγωγῆ τὰς πνευματικὰς
 αὐτῶν τάσεις. Ὁ αὐτὸς Γερβάσιος ἐρμηνεύει τὸ
 ὄνομα Περιπατητικῶν ἐκ τοῦ ὅτι οἱ μαθηταὶ
 τοῦ Ἀριστοτέλους τρόπον τινὰ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς
 ἀληθείας περιεπάτων.

Ἐὰν ἐν πόλει τινὶ τῆς Δύσεως ἤμαζον Σχο-
 λαὶ λογίων δὲν ἀπείχον πολὺ τοῦ νὰ παραβάλλ-
 λωσιν αὐτὴν πρὸς τὰς Ἀθήνας. Ἀλφόνσος ὁ ἐκ
 τοῦ Ὄρους Κασίνου, ὁ σύγχρονος Γρηγορίου τοῦ
 Ζ'. ὕμνησε διὰ τοῦτο τὴν Ἀβέρσαν, διότι αἱ
 φιλοσοφικαὶ αὐτῆς σχολαὶ ἐξισώθησαν πρὸς τὰς
 τῶν Ἀθηνῶν. Ὅπως παρὰ τοῖς λογίοις τῆς
 Δύσεως, οὕτως ἐπέζησε καὶ παρὰ τοῖς Ἀραβί,
 ἀρίστοις μεταφρασταῖς φιλοσοφικῶν καὶ ἰατρι-
 κῶν συγγραφῶν τῶν Ἑλλήνων, ἡ αὐτὴ τῶν
 Ἀθηνῶν δόξα. Ὁ Ἰσταρί, ὅστις περὶ τὰ μέσα
 τοῦ δεκάτου αἰῶνος συνέταξε γεωγραφικὸν τι
 ἔργον, ἀναφέρει τὰς Ἀθήνας περιγράφων τὰ ὄρια
 τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἧτις κατ' αὐτὸν περι-

βρέχει τὴν Γαλικίαν, Φραγκίαν καὶ Ρώμην, ἢ τῆς ὁποίας τὰ παράλια ἐκτείνονται ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως μέχρις Ἀθηνῶν καὶ Ρώμης. Λέγει ὅτι Ρώμη καὶ Ἀθῆναι εἶναι τὸ κέντρον εἰς ὃ συνέρχονται οἱ Ροῦμ, ἦτοι οἱ Ἰταλιῶται καὶ Βυζάντιοι, καὶ ὅτι ἰδίᾳ αἱ Ἀθῆναι ὑπῆρξαν ἡ ἔδρα τῆς σοφίας τῶν Ἰουρᾶν, ἦτοι τῶν πάλαι ἑλλήνων, ὅπου οὗτοι διετήρησαν τὰς ἐπιστήμας τῶν καὶ τὴν φιλοσοφίαν τῶν. Παρὰ τῶν Ἀράβων μετὰ ταῦτα μετεδόθη ἡ δόξα τῶν σχολῶν τῶν Ἀθηνῶν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τούρκους χρονογράφους Σεαδεδδὶν καὶ Χατζῆν-Χάλφα.

Σ. Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΘΘΩΝΟΣ

Ο ΠΑΠΟΥΛΑΚΗΣ

Θ'.

Περιοδεῖται Παπουλάκη εἰς Μάνην. — Ἡ νέα Ἱερουσαλήμ. — Ἀνεπάρκεια δημοσίου δυνάμεως. — Τὸ ὑστερινὸν μυστήριον. — Ματαιώσεις συναθροίσεως. — Ἀνεπιτυχεῖς ἀπόπειραι. — Εὐθαρσεῖς λόγοι. — Ἡ ἐν Λευκτρῶ ἡττα τοῦ ἐπάρχου καὶ τοῦ ὑπομειράρχου. — Ἡ εἰς Καλάμας ἰσρὰ ἐκστρατεία. — Ἐγκύκλιος Παπουλάκη. — Ἡ δικαιοσύνη ἀποκρουομένη. — Τρόμος ἐν Καλάμας καὶ προκήρυξις τοῦ Νομάρχου. — Ὀχλῶσις τῆς πόλεως. — Οἱ πρέσβεις τῶν Καλαμῶν καὶ ὁ πρέσβυς τοῦ Παπουλάκη. — Διασκόπισις τῶν Λακωνῶν. — Ἐκστρατεία εἰς τὸν δῆμον Ἀβίας. — Ζημίαι τῶν Καλαμῶν. — Τὰ πνευματικὰ μέσα καὶ τὸ ἀνάθημα. — Οἱ Ρουμειῶται. — Οἱ Λάκωνες καὶ ὁ στρατός. — Τ' ἀποτελέσματα τῆς πυρϊτιδος. — Φουστανέλλα ἀντὶ ῥάσου. — Ἐνέργειαι βουλευτῶν. — Τὰ χρήματα καὶ ἡ προδοσία. — Ὁ Παπαβασιλαρος. — Ἡ πλαστὴ φρουρὰ καὶ τὸ πλαστὸν ἔγγραφο. — Περιοδεῖται νομάρχου καὶ ὑποταγῆ τῶν ἀνυποτάκτων.

Ἐν τούτοις ὁ Παπουλάκης ἐξηκολούθει περιερχόμενος τοὺς διαφόρους δήμους τῆς δυτικῆς Λακωνίης γενόμενος πανταχοῦ δεκτὸς ἐν θριάμβῳ. Ἴδου τὸ δρομολόγιον αὐτοῦ κατὰ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα.

Τὴν 23 Ἀπριλίου μετέβη εἰς τὸ χωρίον Κώτρονα τοῦ δήμου Κολοκυνθίου, τῆς ἐπαρχίας Γυθείου, ἔνθα τὸν ὑπεδέχθησαν ἐνθουσιωδῶς πάντες οἱ κάτοικοι μετὰ τοῦ ἱερατείου διὰ πανηγυρικῆς κωδωνοκρουσίας. Διατρίψας αὐτόθι μέχρι τῆς 28, μετέβη εἰς τὸν δῆμον Λαγείας, παρακολουθούμενος δὲ ὑπὸ τοῦ τότε εἰσέτι θαυμαστοῦ τοῦ ἐπισκόπου Ἀσσήνης, πολλῶν ἱερέων καὶ παμπληθοῦς ὄχλου ἐπορευθῆ ἐκεῖθεν εἰς τὸν δῆμον Μέσσης τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου καὶ διέμεινε μέχρι τῆς 3 Μαΐου, ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς τὸ χωρίον Κάβαλο πρωτεύουσαν τοῦ δήμου Κολοκυνθίου. Σημειωτέον ὅτι πρὸς τὸν δῆμον τοῦτον ὁ Παπουλάκης ἔτρεφεν ἐξαιρετικὴν συμπάθειαν, διότι αὐτόθι εὔρε καὶ τοὺς ἐνθουσιωδεστάτους τῶν ὁπαδῶν του, ἀπεκάλει δὲ τὸ Κολοκύνθιον

ἀδιαφορῶν περὶ τῆς πεζότητος τοῦ ὀνόματος Νέαν Ἱερουσαλήμ, ὀνομασίαν παραδόξως ἀναμιμνήσκουσαν τὰ ὄνειροπολήματα τῶν Χιλιαστῶν. Τὴν ἐπομένην ἀναχωρήσας ἐκεῖθεν μετέβη εἰς τὸ χωρίον Μαυροβούνι τοῦ δήμου Γυθείου παρακολουθούμενος, ὡς λέγει ἡ ἔκθεσις, ὑπὸ 4000 περίπου ὄχλου ἀχαλινώτου ἐκ τῶν δήμων ὅλης τῆς ἐπαρχίας.

Τὴν 5 Μαΐου μετέβη εἰς τὸ χωρίον Καρβελά τοῦ δήμου Μαλευρίου, ἀλλ' ἐκεῖ ἡ ὑποδοχὴ ὑπῆρξε κάπως ψυχροτέρα, λαβῶν δὲ ὑπονοίας μήπως συλληφθῆ, διέμεινε μόνον ὀλίγας στιγμὰς καὶ ἀπῆλθε παραχρῆμα εἰς τὸ χωρίον Σκουτᾶρι τοῦ δήμου Καρυουπόλεως, ὅπουθεν ἐγένετο ἄφαντος, ἐπανελθὼν κρυφίως εἰς τὸν προσφιλεῖ τοῦ δῆμον Κολοκυνθίου, ὅπου διέμεινεν ὑποκρυπτόμενος μέχρι τῆς 11 Μαΐου.

Αἱ ἐπιτόπιοι ἀρχαὶ βλέπουσαι τὸν αὐξαντα ἐνθουσιασμόν καὶ τὴν ὁσημέραι ἐκδηλουμένην ἐχθρικὴν τοῦ πλήθους στάσιν κατὰ τῆς ἐξουσίας συνεταράχθησαν ἐπὶ τοῖς κινήμασι τούτοις, δὲν ἠδύναντο ὅμως ἀποτελεσματικῶς νὰ ἐνεργήσωσιν ἕνεκα τῆς παντελοῦς σχεδὸν ἐλλείψεως δημοσίου δυνάμεως. Κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν τῆς Νομαρχίας Λακωνίας, ἐὰν ὑπῆρχεν ἐξ ἀρχῆς στρατιωτικὴ δύναμις ἐπαρκῆς, τὸ κακὸν θὰ προελαμβάνετο· πλὴν μὲν ὅμως ὑπῆρχον 6—8 ἄνδρες τῆς χωροφυλακῆς εἰς Γυθειὸν ἕνευ ὑπομειράρχου καὶ 10—12 εἰς Οἰτύλον, ὀλίγιστοι δὲ ἕτεροι στρατιῶται δισπαρμένοι εἰς ἄλλα μέρη, ἀφροσύνη δὲ θὰ ἦτο ἂν ἀντιταχθῆ ἡ ἀσήμαντος αὕτη δύναμις κατὰ τῶν θρασέων ἐνόπλων στιφῶν τῶν παρακολουθούτων τὸν κήρυκα. "Ὅτε ὁ Χριστόφορος ἐπορεύετο εἰς τὸν δῆμον Λαγείας συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἀσσήνης καὶ ὑπὸ πολλῶν ἱερέων καὶ δισχιλίῶν τουλάχιστον Λακωνῶν, συνήντησεν αὐτὸν μικρὸν ἀπόσπασμα ἐκ τεσσάρων ἢ πέντε χωροφυλάκων διοικουμένων παρ' ἐνὸς ἐνωμοτάρχου. Ὁ θαρραλέος ἀποσπασματάρχης ἀπεπειράθη νὰ συλλάβῃ τὸν δημαγωγὸν μοναχὸν καὶ νὰ ἰδηγήσῃ αὐτὸν εἰς Γυθειὸν, ἀλλ' ὁ παρακολουθῶν ὄχλος ἐξεμάνη καὶ οἱ χωροφυλάκες ἐδέησε νὰ ὑποχωρήσωσι μετὰ σπουδῆς διὰ νὰ μὴ κατακερματισθῶσιν ὑπὸ τοῦ ὄργισμένου πλήθους. Ἐπίσης ἀπέτυχον ἕνεκα τῆς ἀνεπαρκοῦς δημοσίας δυνάμεως καὶ ἕτεροι μεμονωμένοι ἀπόπειραι τῆς ἐξουσίας πρὸς σύλληψιν τοῦ Χριστοφόρου, καὶ ὁ ἐπαρχος Οἰτύλου μεταβάς κατὰ διαταγὴν τῆς Νομαρχίας μετὰ τοῦ ὑπομειράρχου καὶ δώδεκα χωροφυλάκων νὰ συλλάβῃ τὸν μοναχὸν εἰς τὸν δῆμον Μέσσης, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἀπρακτος εὐρῶν αὐτὸν περιστοιχιζόμενον ὑπὸ τετρακισχιλίῶν Λακωνῶν. Διὸ αἱ ἐν Γυθείῳ ἀρχαὶ μαθούσαι ὅτι ὁ Παπουλάκης διενόειτο νὰ προσκαλέσῃ γενικὴν συνάθροισιν τῶν ὁπαδῶν του εἰς Ἀγίαν Παρα-